

purtate în taverne. În acest sens, studiul deconstruiește strategiile propagandistice ale celor două state pe o durată de peste un secol, oferind cititorului spre analiză un amplu set de ilustrații din epocă, tabele extrase din volumele consemnând recensămintele vremii, date și informații emise de autoritățile politice și culturale ale celor două state, văzute de ambele părți ca argumente pentru justificări teritoriale, demografice, tratament incorect la adresa minorităților sau pentru a demonstra superioritatea „civilizației”, respectiv inferioritatea „barbarismului” vreuncea dintre părți (capitolele 2 și 3).

Majoritatea segmentelor cărții au în fundal conflictul armat, respectiv perioada angajării militare a celor două state (aliate) pe frontul de Est. Starea de fapt existentă este creionată în termenii unui „război într-un război”, cu eforturi dinspre ambele părți de a dovedi Marilor Puteri și „Europei” (în situația dată, Germaniei!) justetea cauzei lor și aflarea unei soluții definitive drept urmare a împrejurării provizorii, percepută ca atare de ambele state, aparută drept consecință a celui de-al doilea arbitraj de la Viena.

Holly Case lansează în acest context istoric o ipoteză controversată, anume că la fel ca și puterile aliaste, *democratice*, Germania nazistă lupta și ea pentru o *Europă Nouă* și, în același mod ca și inamicii belici ce țineau cont de interesul strategic imediat la nivel diplomatic, „arbitrajul” și „dreptatea” constituiau, și în viziunea Axei, două constante interconectate. În argumentarea acestei idei, semnatară pornește încă din introducerea volumului de la premisa că, dacă vestul continentului reprezintă nucleul unde se nasc cele mai multe idei legate de propria-i ființare, atunci zona central-estică poate însemna locul unde acestea au fost testate și unde multe dintre ele au eșuat (p. 4). Situația Transilvaniei, ca zonă „marginală” a Europei, așa cum era perceput, de altfel, întreg spațiul est-central în această perioadă, vine să valideze în opinia autoarei ipoteza propusă, capitolul patru prezentând pe larg felul în care Ungaria și România au tratat Germania și Italia într-un mod similar relației lor cu Liga Națiunilor în perioada interbelică. Pornind de la aceste considerații, studiul denotă, totodată, un interes constant pentru sesizarea ideii europene dintr-o perspectivă marginală, proprie spațiului central și estic continental.

Strâns legată de aceste opinii este construită ultima parte a lucrării, unde se evidențiază faptul ca Europa a rămas pentru țări ca România și Ungaria, aflate în faza postcomunistă, un același for de supraveghere și soluționare a interacțiunii și litigiilor interstatale. Pentru Holly Case, ceea ce ea denuște ca „problemă/chestiune transilvană” a fost definită în cursul secolului XX în termeni ce însumează mai mult decât simple aserțiuni legate de teritoriu și suveranitate, unul foarte important fiind tocmai statutul minorităților. Din aceste rațiuni se consideră că aceasta este încă o problematică nerezolvată de oamenii politici maghiari și români, care, menținând și revalorizând o parte din obiectivele predecesorilor, pot lesne contribui la transformarea ariei disputate în una de interes continental. Mai mult decât atât, regiuni precum Transilvania, remarcă autoarea, sunt spații unde sunt conturate noi concepții europene legate de regionalism, în conexiune cu noi strategii de preservare a comunităților minoritare.

În ansamblu, volumul mai sus prezentat constituie un demers provocator care captează atenția în primul rând prin meticulozitate și prin metodologia originală bazată pe exploatarea unui bogat material arhivistic, argument ce justifică critica pozitivă receptată deja și care situează opera specialistului Holly Case la statutul de lucrare excelentă, dar mai ales la cel de model de cercetare istoriografică. Inconvenientul principal ține de accesibilitatea acestei lucrări pentru publicul românesc și maghiar, având în vedere absența unei traduceri în ambele limbi.

Grigore Moldovan

GIDÓ Attila, SOLYOM Zsuzsa, *Kolozsvár, Nagyvárad és Nagyvárad zsidó túlélői. A zsidó világtalálkozó 1946-os Észak-Erdélyi felmérése. The surviving Jewish inhabitants of Cluj, Carei and Oradea. The survey of the World Jewish Congress in 1946 Cluj*, Institutul pentru studierea problemelor minorităților naționale/The Institute of Studying the National Minorities Problems, 2010, 181 p.

Datorită efortului depus de cei doi semnatori, recent înființata instituție cu un profil aparte în rețeaua științifică a țării a publicat un studiu important ce are la bază o metodă cantitativă de cercetare singularizată printr-un instrument de lucru numit chestionarul. Cercetarea de față a urmărit să creioneze o

imagine mai clară în legătură cu atrocitățile suferite de evreii originari din Cluj, Carei și Oradea, supraviețuitori ai Holocaustului din Transilvania de Nord, cedată Ungariei în august 1940.

Aceste chestionare statistice întocmite cu prilejul Congresului mondial evreiesc din 1946 au fost divizate pe mai multe teme cu un scop concret bine definit. Forul internațional sus-amintit a încercat să evalueze atât distrugerile materiale și umane suferite, cât și drepturile pierdute de populația evreiască rămasă în viață, iar datele statistice astfel încheiate să servească ca mărturie persistentă după încheierea Conferinței de Pace de la Paris și pe durata evoluției tratativelor de despăgubire.

Studiul prezent ne oferă rezultatele dobândite prin sondajele efectuate cu privire la situația populației din cele trei orașe în intervalul temporal bine cunoscut. Departamentul românesc al Congresului Mondial al Evreilor a efectuat astfel o anchetă cu ajutorul chestionarelor la nivel de țară, printre supraviețuitorii de origine evreiască ai tristului eveniment finalizat în anii ultimi ai războiului.

Asociația Mondială a Evreilor, înființată încă din 1936 la Geneva, a pus accentul atât înainte de declanșarea conflictului armat, cât mai ales după terminarea acestuia, pe sprijinirea comunităților evreiești, toate acestea fiind asistate în permanență de către „American Joint Distribution”. Astfel, o serie de diverse ajutoare au existat și în anii premergători războiului, un exemplu elocvent fiind trimiterea a 17,5 milioane de dolari pe seama a 15 comunități evreiești din Europa.

Amințita secțiune românească a societății respective a fost reînființată în acest scop la data de 19 noiembrie 1944, extinzându-și imediat activitatea asupra regiunilor cuprinse în partea de nord a Transilvaniei.

Pe timpul Congresului mondial evreiesc se făceau diverse evaluări. Astfel au apărut statistici anuale despre situația minorității în cauză, care au fost efectuate nu doar în baza datelor culese din aria sudului transilvan și din alte spații geografice aparținând României din perioada Holocaustului, ci și în zona Transilvaniei de Nord, parte a Ungariei, unde au fost tipărite chestionare bilingve, române și maghiare. Ele aveau un cuprins format din douăzeci de pagini, fiecare cu câte zece întrebări și mai multe subpuncte, care se refereau atât la supraviețuitori, cât și la victime. Nu doar capii familiilor, ci orice membru al comunității putea completa un formular personal, din care cauză multe date au apărut repetat. Întrebările s-au referit la numele, vârsta, locul nașterii, adresa, starea civilă, situația școlară, ocupația, dreptul la cetățenie, la măsurile antisemite întreprinse premergător deportării, atrocități, deposedare de locuințe, pagube materiale, la condițiile de viață anterioare destabilizării stării lor, la situația veniturilor etc.

Cei care au deus mărturii au trebuit să specifice numele celor dispăruți din familie sau al unor cunoscuți apropiați sau mai depărtați. Congresul Mondial al Evreilor a prelucrat doar parțial aceste sondaje efectuate pe zona Transilvaniei de Nord, respectiv a orașelor Cluj, Carei și Oradea. Multe documente au ajuns să se distrugă, deoarece pe timpul dictaturii comuniste ele au fost depozitate în condiții improprie, în subsolul clădirii care găzduia publicația de profil intitulată „Revista Culturii Mozaic” (azi, „Realitatea Evreiască”) din București. Doar o parte a chestionarelor a putut fi reconstituită prin osârdia comunității etnice respective.

La Cluj au fost depistate, astfel, un număr de 228 de chestionare, iar în virtutea recensămintelor efectuate în perioada respectivă se poate menționa cifra de 6000 de persoane, din care doar 3500 erau de proveniență locală. Situația este similară atât la Carei, cât și la Oradea, unde s-au găsit 78, respectiv 112 chestionare, care apoi au fost prelucrate de către cei doi specialiști. Documentația de față se bazează astfel pe un total de 418 chestionare din Cluj, Carei și Oradea. Respondenții, în număr de 418, au declarat în total 112 supraviețuitori și aproximativ 2000 de membri de familie dispăruți. Studiul de față s-a ocupat, astfel, strict de supraviețuitori.

Deși materialele au suferit multe lipsuri, volumul de față se poate considera un important izvor istoric și social pentru cercetarea situației existente în timpul Holocaustului. Chiar dacă în urma prelucrării lor nu se pot reconstitui date statistice generale exacte referitoare la pierderile umane suferite în zonă după 1945, ele atestă cu claritate soarta individuală a unor oameni supuși atrocităților vremii respective.

Studiul sus-menționat ne oferă în anexe formatul unor chestionare, tabele existente, precum și foi personale care pot fi consultate cu ușurință de cei interesați cu privire la situația evreilor din această regiune. Toate aceste date statistice bine documentate servesc cauza unui nobil scop de a dezvălui seria de atrocități suferite de către evreii din Transilvania de Nord și din ansamblul continentului european.

Adrian-Gabriel Pop

Andrea DOBEȘ, *Reprimarea elitelor interbelice. Colonia Dunărea „Sighet” (1950-1955)*, Prefață de Dennis Deletant. Sighetu Marmatei, Edit. Valea Verde, 2010, 223 p.

După prăbușirea sistemului comunist în anul 1989, atenția istoricilor s-a îndreptat cu mult interes asupra mijloacelor prin care fostul regim și-a instaurat și conservat puterea. Deschiderea treptată a fondurilor arhivistice ale Securității și ale Ministerului Afacerilor Interne a oferit curând o bogată sursă de documentare, laolaltă cu memoriile supraviețuitorilor regimului respectiv. Curând s-a născut o adevărată istoriografie a problemei, numeroase cărți și studii fiind dedicate acestui subiect. Datorită trăsăturilor specifice cu totul deosebite care s-au manifestat în sistemul represiv românesc, numeroși cercetători din străinătate au depus eforturi în acest sens, iar cunoscutul istoric Dennis Deletant a scris mai multe volume despre acest subiect. Deși, în acest fel, principalele etape de dezvoltare, sistemul instituțional și juridic, cronologia evenimentelor au fost elucidate în mare parte, modul concret de funcționare a diferitelor unități represive nu a fost în mod amănunțit dezvăluit până acum, astfel că Andrea Dobeș, făcând parte din conducerea Memorialului Sighet, și-a asumat un asemenea angajament dificil și complex. Având în vedere natura subiectului, istoricul Dennis Deletant a semnat o prefață prestigioasă, semnalând anumite aspecte fundamentale ale sistemului politic comunist din România. Dar autoarea volumului, Andrea Dobeș, revine ulterior cu un studiu cu mult mai amănunțit asupra evoluției sistemului represiv din România între anii 1945-1964. Reiese că de-a lungul timpului în România comunistă au existat circa 240 de unități de detenție (penitenciare, locuri de anchetă, lagăre de muncă forțată, centre de deportare, domiciliu forțate, azile psihiatrice cu caracter politic), 93 de locuri de execuție și 100 de sedii regionale județene și raionale ale Securității, adică în total aproape 450 de locuri de detenție sau reprimare. Se precizează că toate aceste puncte de represiune se găsesc pe o hartă a sistemului corecționar românesc, expusă în holul de intrare al Memorialului Sighet. În cadrul sistemului, Penitenciarul Principal Sighet purta denumirea codificată de „colonia de muncă Dunărea” și a deținut un loc aparte, întrucât aici, în intervalul mai 1950-iulie 1955, a fost izolată o parte însemnată a elitei politice, culturale și religioase a României interbelice. În acest sens, autoarea înserează un capitol special referitor la procedurile de arestare ale elitei politice interbelice. Reiese că la Sighet au fost internați patru prim-miniștri, zeci de miniștri, cinci guvernatori ai Băncii Naționale a României. Printre deținuți s-au aflat savanți eminenți, printre care istoricii Gheorghe Brătianu, Constantin C. Giurescu, Silviu Dragomir, Ștefan Meteș, Ion Nistor, Alexandru Lepedatu.

O atenție specială a acordat aparatul represiv comunist combaterii Bisericii Catolice, întrucât ea recunoștea o autoritate supremă aflată în afara statului, la Vatican, deci se sustrăgea controlului nemijlocit exercitat de puterea totalitară. După cum se știe, Biserica Greco-Catolică a fost desființată, iar cea romano-catolică prigonită prin diverse mijloace, astfel că la un moment dat nouă episcopi greco-catolici și cinci romano-catolici au fost închiși la Sighet. După cum se știe, aceștia au suportat rigorile regimului de detenție cu o demnitate deosebită, episcopii Iuliu Hossu și Márton Áron devenind adevărate simboluri ale rezistenței morale.

Dar nu era ușor să rezști regimului de detenție, pe care autoarea îl descrie în amănunțime, oferind detalii concrete despre statutul juridic al deținuților, dinamica populației penitenciare, programul de viață al prizonierilor, regimul alimentar și sanitar, situația deceselor din penitenciar. Tot astfel este prezentat penitenciarul închisorii, începând cu comandantul, ofițerii informativi și politici, mergând până la gardieni. Lista deținuților politici din penitenciar, laolaltă cu cea a deținuților decedați oferă, de asemenea, amănunte utile pentru cei interesați. În încheiere, autoarea reamintește principalele etape de înființare a